

Látom Magyarországon a jót is...

Beszélgetés Lámfalussy Sándor professzorral

Fotó: László Krisztina

Ahol Belgiumban a flamand–vallon nyelvi határ húzódik (a XII. század óta), Brüsszeltől 20-25 kilométerre, Waterloo után, Ohain településen, amely a nála valamivel nagyobb Lasne-hez tartozik, csön-des, erdős-fás vidéken él Lámfalussy Sándor profesz-szor, egy kívülről régi s nem túl hivalkodó házban. A szám alapján kissé nehezen találtuk a házat, amely kívülről egy pár száz éves polgári ház, olyan ajtóval, amely egyből a házba vezet, aztán később bentről, a gondosan karbantartott francia kertből nézve lát-tuk, több ház van egybeépítve, s ami kintről egyet-len szint, az belülről kettő vagy három.

– *Professzor úr! Legutóbbi budapesti látogatása kapcsán a magyar sajtóban számos helyen olvashattuk szakmai észrevételeit a magyar gazdaságról, az uniós trendekről. Jegyzeteltünk előadásán. Összeállítottunk*

egy fogalomtárat is megállapításaiból, ezt itt hagyjuk autorizálásra, s először életútjáról, pályájáról kérde-zénk. Milyen most a kapcsolata Magyarországgal, mi-lyen helyszínek, emlékek kötik szülőhazájához?

– Jelenlegi kapcsolatam Magyarországgal bizonyos településekre koncentrálódik. Édesapám a kommunista rezsim alatt, édesanyám éppen a végén, 1990-ben halt meg. Haláluk után örököltem egy soproni és egy áb-rahámhegyi házat. Sopronhoz kötődtem, hiszen egy-kor ott, a bencés gimnáziumban voltam középiskolás, s még ma is élnek unokatestvéreim „a hűség városában”. Mégis eladtam a soproni házat, mert nem tudtam el-képzelni, hogy ott, az alsó Lővérekben, a Szent Imre té-ren a családom otthonra találjon. A soproni ház árából kibővítettük és rendbe tettük az ábrahámhegyi ingat-lant, amelyet azután egyik unokatestvérem kezelésére bíztam. Az lett a mi magyarországi bázisunk, évről év-re itt gyűlik össze a család. Magam egyedül is járok oda, rendszerint májusban töltök ott egy hetet, szeptember-ben pedig egy hetet a feleségemmel közösen. A gyere-keink, unokáink is megfordulnak a Balaton-felvidéki házban, persze minden rendszer nélkül. De Sopronnal és az ott élőkkel sem szakadt meg a kapcsolatom: a vá-ros díszpolgára vagyok, az egyetemhez is fűznek csalá-di szálak, hisz édesapám ott tanított mint erdőmérnök. Sopronon és Ábrahámhegyen kívül szorosak a kötődé-seim Zalával is, Lentiben voltam kisiskolás, ott is él-tünk másodikos elemista koromig.

– *Ott néhány éve elneveztek az édesapjáról egy isko-lát. Ha jól értesültem, ön oda is utazott a névadó ün-nepségre.*

– A húszas évek végén ő volt az első, aki integrált erdőgazdaságot hozott létre: egy hatalmas erdő mel-lett három fűrészüzemet, 153 kilométer vasutat, és 300 kilométer telefonvonalat épített. Ez a gazdaság teljesen megváltoztatta az egész környéket. Édesapám nagyon ragaszkodott a vidékhez, és ezt én is elmond-hatom magamról.

Az ünnepségen valóban ott jártam, egy tölgyet is elültettem édesapám emlékére. Idén szeptember ele-jén újra odalátogattam, mert meghívtak az isko-la fennállásának huszadik évfordulója alkalmából is. Magyarországi kötődéseim tehát lokálisan: Ábrahám-

Lámfalussy Sándor – életpályája

1929-ben született Kapuváron. Magyarországot **1949**-ben hagyta el.

1949 és 1953 között a louvaini Katolikus Egyetemen tanult, majd két évig posztgraduális tanulmányokat folytatott a Nuffield College-ban, Oxfordban. Ugyancsak Oxfordban szerezte meg a közgazdaságtan doktora címet.

1955-től 1975-ig a Banque de Bruxelles-ben dolgozott, először mint közgazdász, majd mint a bank gazdasági tanácsadója. **1961–1962**-es kutatóévei idején vendég előadó volt a Yale Egyetemen.

1965–1975 között a Banque de Bruxelles vezérigazgatója, majd az igazgatótanács elnöke. **1975**-ben, miután bankja egyesült a Banque Lamberttel, a Banque Bruxelles Lambert (BBL) vezérigazgatója lett.

1976. január 1-jén belépett a bázeli Nemzetközi Fizetések Bankjába (BIS), ahol mint gazdasági tanácsadó és a Monetáris és Gazdasági Osztály vezetője dolgozott. **1985–1993** között a bank vezérigazgatója.

1988 júniusában az Európai Tanács kinevezte a Delors-bizottság tagjának. (A bizottság feladata a gazdasági és monetáris unióhoz vezető lépcsők kidolgozása volt.) A bizottsági jelentés 1989 tavaszára készült el, fő javaslatait, főleg az Európai Központi Bankra (ECB) vonatkozókat beépítették a maastrichti egyezménybe.

1994–1997 között az Európai Monetáris Intézet elnöke Frankfurtban. Ennek az intézetnek volt feladata az egységes monetáris politika működési keretének a kidolgozása és az ECB felállítása.

2000 júliusában az Ecofin (az európai pénzügyminiszterek tanácsa) kinevezte az európai értékpapírpiacok szabályozásával foglalkozó Bölcsek Tanácsa elnökévé.

Pályafutása során végig kapcsolatban állt a louvaini Katolikus Egyetemen, ma már mint professor emeritus.

Bibliográfia – válogatott publikációk:

- *Investment and Growth in Mature Economies: The Case of Belgium*, London, Macmillan, 1961.
- *The U. K. and the Six: An Essay on Growth in Western Europe*, London, Macmillan, 1963.
- *Les marchés financiers en Europe*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968.
- *Economic Policy for Europe* (társszerző), London, Macmillan, 1975.
- *Financial Crises in Emerging Markets: An Essay on Financial Globalisation and Fragility*, New Haven and London, Yale University Press, 2000.

hegy, Sopron és Zala. De rengeteget sétálok feleségemmel a Káli-medencében is. Magánútjaimon túl évente négy-öt alkalommal járok Budapesten, akár a MOL felügyelőbizottságának tagjaként, akár egyéb hivatalos szakmai meghívásokat elfogadva.

Fogadás Frankfurtban, 1995
(jobbról balra): Hans Tietmeyer, Frau Roth, Frankfurt főpolgármestere, Lámfalussy Sándor, Alan Greenspan

– A Horn-kormány idején évente rendezték meg a Magyarország 2000 elnevezésű konferenciákat, amelyen a hazai politikusok, közgazdászok, értelmiségiek találkozhattak a határon túl élő neves honfitársaikkal. Összeszoktató, a régi elkülönüléseket feloldó találkozások voltak ezek, amelyeknek ön is részese volt.

– Akkoriban fontosak és hasznosak voltak ezek a találkozók, de mára eljárt felettük az idő. Magyarország megváltozott, túlhaladta az ilyen rendezvényeket. Ha ez a rendezvény nem is, de egyéb szakmai kapcsolatok Budapesthez kötnek. Gondolok itt a Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetemre, ahol díszdoktor vagyok, és meghívásra szemináriumokat, konzultációkat tartok. 1990 előtt jobbára szakmai kapcsolataim voltak, elsősorban a Magyar Nemzeti Bankkal s vezetőivel, köztük Fekete János alelnökkel. Jelentős időszak, fontos kapcsolat volt akkoriban, Magyarországnak a Nemzetközi Valutaalapba történő belépését készítettük elő.

– Azt hiszem, 1982-ben volt egy igen kritikus időszak Magyarország adósságtörlesztésében. Ön – mint a bázeli Nemzetközi Fizetések Bankjának vezetője – segített bizonyos áthidaló kölcsönök megszerzésében.

– Igen, így volt. Azóta közelebbi kapcsolatok is alakultak a bázeli bank és Magyarország között. Az MNB a bázeli bank részvényese maradt még a kommunista időkben is. A hetvenes-nyolcvanas években háromhavonta tartottunk gyűléseket a központi bankárokkal.

Azután, a rendszerváltás idején Németh Miklós miniszterelnök hívott meg, majd Antall József is, akivel szorosabb kapcsolatom alakult ki.

– Ön nem vállalt hazai funkciót a rendszerváltás után.

– Antall József felkért, hogy legyek a Nemzeti Bank elnöke. Ezt én gondolkodás nélkül visszautasítottam. Azért döntöttem így, mert felnőtt életem döntő részét külföldön töltöttem, idegen, távoli

közegben. Annak, aki kint élt, nincs meg a belső ismerete arról, hogy min ment át ez az ország. Nekem egyetemista koromban szerencsém volt, mert jobb helyzetben voltam a kortársaimnál, és el tudtam menni, amikor felismertem, hogy nehéz időszak következik. De elképzelni a nehézségeket vagy bennük élni – az két dolog. A visszautasítás másik oka az volt, hogy egy ilyen fontos állást nem lehet fél szívvel csinálni. Vissza kellett volna települnöm a családommal és a vagyonommal Magyarországra. (Megjegyzem, nincs nagy vagyonom.) Ehhez pedig nem volt nagy kedvem. Abban sem voltam biztos, hogy ismereteimmel jól tudnám szolgálni az országot. Ekkora áldozatot a családomtól sem kérhettem. A harmadik ok nagyon egyszerű. Ha 1990-ben engem felkértek volna belga pénzügyminiszternek vagy az ottani Nemzeti Bank elnökének, mindkettőt könnyedén elvállaltam volna, mert öt perc alatt össze tudtam volna állítani egy listát, hogy kikkel szeretnék együtt dolgozni. Magyarországon nem voltak olyan kiterjedt személyi kapcsolataim, hogy gyorsan munkatársakat toborozhassak. Antall miniszterelnök úr ezt az érvet elfogadta. Tanácsadóként a rendelkezésére álltam, fogadott is néhányszor. A gazdaságpolitikai kérdések őt nemigen érdekelték, mert az intézményrendszer átalkításával volt elfoglalva.

– Ma már látjuk, hogy 1990-ben az ellenzék nem volt felkészülve a rendszerváltásra, sem káderben, sem

koncepcióban. Gazdaságilag is nagyon bizonytalan időszak volt ez. Persze, most sem látható, mit hoz a közeljövő, pedig három-négy sorsdöntően fontos év következik Magyarország számára. Sok a kérdés: például mikor vezetjük be az eurót, milyen lesz addig a forint stabilitása. Az országban lappangó, lefojtott elégedetlenség érezhető, sokan küzdenek megélhetési gondokkal. Nincs konszenzus a nemzeti összefogás kérdésében.

– Látom az említett gondot. Mi lesz az elkövetkező másfél évben? A választások előtt és közvetlenül utánuk? Mit ígérnek meg, és abból mit tudnak teljesíteni? Ha megismétlődik, ami három és fél évvel ezelőtt történt, akkor nagy baj lesz. Vannak ugyanakkor biztató dolgok is, amelyeket én talán jobban látok kívülről. Melyek ezek? A gazdaság működése szempontjából az, hogy az állam szerepe a gazdaságban radikálisan csökken, s a fejlődés motorja a magánszektor. Ennek a működése rossz politikával nehezíthető ugyan, de teljesen tönkretenni nem lehet. Az ország az unió tagja, ez pedig még az euró nélkül is olyan keretet jelent, amelyben a működőképes piacgazdaság folytatódik. Mondok egy példát: a MOL fejlődése hihetetlen és példa nélkül álló. Semmiben nem marad el egy hasonló nyugati nagyvállalat működésétől; minden szempontból versenyképes vállalat, ügyesen terjeszkedik Közép-Európában. Mindez tízéves fejlődési folyamat következménye. Vagy ilyen a Richter is. Ismerek családokat, ismerősöket, mestereket, akik odahaza hónapok alatt változtak meg. Tanulnak, képezik magukat, fejlődnek, készek a váltásra. Megváltozott a szemlélet, és ez biztató. A mindennapi életben nem látni olyan kiélezett ellentéteket, mint az országos politikában, de főleg a médiában.

– Örülök, hogy ez kívülről így látszik.

– Pár szót arról, hogy melyek a magyar gazdasági fejlődés problémás pontjai, és mi az, amire nagyon kell vigyázni. Vannak hangok a kormány és az ellenzék környezetében is, amelyek szerint a nagyberuházások nem jelentenek lényegében nagy előnyt, mert kevés embert foglalkoztatnak, bár – s ezt elismerik – nagy szerepük van az exportban. Ez a szemlélet a kis- és középvállalkozásoknak ad prioritást. Szerintem a kettőnek együtt kell erősödnie. A kis- és középvállalatok akkor tudnak igazán fejlődni, ha vannak mellettük nagyvállalatok. A nagyvállalatok ugyanis ma már nem végeznek olyan tevékenységet, amely nem tartozik közvetlenül a fő profiljukba. A kiszolgáló, beszál-

lító csoportot viszont a nagyvállalatok odatelepülése megerősíti, legyen szó akár a dolgozók étkeztetéséről vagy akár az alkatrészgyártásról és beszállításról. Ez a kisvállalatokat középvállalati szintre hozza fel. Mindezt csak arra példa, hogy a kettőt együtt kell csinálni, az összefüggéseket is látni kell. Önmagában igaz, hogy a nagyvállalatok nem adnak új munkahelyeket. Amerikában például az ottani nagyok húsz év alatt egyetlen munkahelyet sem teremtettek összességében, hanem inkább csökkentették a dolgozói létszámot. Tehát a foglalkoztatottság a nagyvállalatoknál csökkent ugyan, de a hatékonyság ugrásszerűen megnőtt. Munkahelyek a kis- és középvállalatoknál teremődnek. A másik, s ez alapvető probléma: Magyarország hatalmas bürokráciája. Egy világbanki tanulmány hihetetlen összehasonlításokat végzett. Amíg Új-Zélandon 7 nap kell egy vállalat alapításához, addig ugyanehhez Magyarországon 47 nap szükséges. Szörnyű nagy gond az is, hogy a dol-

Kiérkezés nyugatra, 1949

gozó után nagyon magas befizetések terhelik a munkaadót. Így nyilvánvalóan semmi sem ösztönzi arra, hogy legálisan és hivatalos keretek között foglalkoztassa a dolgozókat, maradnak a szürke- és feketepiaci megoldások.

– Magyarországon sem válhat mindenki munkavállalóból vállalkozóvá.

– Sehol sem igaz, hogy bárkiből lehet vállalkozó.

– *Segíteni kellene annak az elszegényedő rétegnek, amely nem tud magától zöld ágra vergődni. Magyarországon meghatározó, hová születtek, milyen világot örökölték az emberek. Erősíteni kellene a társadalmi szolidaritást és ugyanakkor a nemzeti összetartozás érzését is. Szörnyű, hogy ezt a két kérdést egymással szembe lehet állítani. De akinek kenyérgondjai vannak, az másképp lát. Rossz azt hallani, hogy ne vegyék el a szánktól a kenyeret a határon túliak.*

– Ilyen szempontból is mintha ketté volna vágva az ország. Sok-sok embert ismerek, akik azt nézik, azt keresik, hol tudnának segíteni. A mindennapi élet gyakorlata az uniós csatlakozás és gazdasági növekedés következtében mintha oldaná ezt az ellentétet. Ilyen szempontból pozitív a nemzetközi együttműködés. Félttem, hogy a MOL-nál előkerül a nemzeti ellentét, amikor az olajvállalat szlovák irányba terjeszkedett, ám ha

Nemzetközi Fizetések Bankja, Bazel, 1988

voltak is itt-ott kisebb fennakadások, mindent ésszerűen és udvariasan csináltak, itthon is, ott is. Én abban bízom, hogy a gazdasági integráció, az összeköttetések rengeteget jelentenek – azok a csallóközi magyarok, akik hozzánk járnak dolgozni, megélik, hogy a határok jelentősége radikálisan csökken. Lentiben ugyanaz a helyzet Szlovéniával kapcsolatban. Ezért én nem vagyok e területen pesszimista. Amitől félek, az a politikai váltógazdaság, mert olyan problémákkal kellett szembesülnöm, amelyek átívelnek egy-egy kormányzati cikluson, és ez kényszerhelyzetet teremt. Itt felül kell emelkedni a napi politikai érdekeken.

– *Készül a második Nemzeti Fejlesztési Terv. Az alapkiindulás szép. Egészséges környezetben, egészséges emberek dolgozzanak jól és éljenek jól... Kevés azonban konkrétum. Hogyan lehetne megtalálni azt a nyolc-tíz kitörési pontot, amellyel azután az ország boldogulhat?*

– Én nem hiszek abban, hogy bármilyen politikai hatalom ki tudná jelölni, hogy ki milyen területen dolgozzon, ezt a piacra kell hagyni. A kereteket azonban meg lehet és meg is kell teremteni. Infrastruktúra, utak, egészséges környezet, betegségmegelőzés, kutatás... itt lehet előrelépni, és nem központilag, a minisztériumokban kell eldönteni, hogy milyen iparágakat kell fejleszteni.

– *Ezek csupa hosszú távon megtérülő beruházások.*

– Ez nem megy egyik napról a másikra.

– *Igen ám, csak hogy az emberek nagy részének eleve van abból, hogy minden csak holnap lesz jobb, s nem csak viszonylagosan, más országhoz, mondjuk Ausztriához mérten értem. Talán nem túlzás azt mondani, hogy az elmúlt ötven év alatt – s ebben benne van az elmúlt*

tizenöt év is – folyamatosan újratermelődött a szegény emberek egy nagy csoportja. Magyarország kiéhezett, szegény, vagyontalan ország.

– Ezzel így vitatkozom. Amit én látok – az autók, mobiltelefonok, körülbelül négymillió mobil –, ez nem a szegénység nyilvánvaló jele. Persze nagyon nagy különbségek vannak földrajzi szempontból is, de van az országnak egy harmadrésze – és ez azért sok ember –, amelyik kezd lényegesen jobban élni, mint tíz-tizenöt évvel ezelőtt. És

van egy nagyon elszegényedett réteg. Ha néha Budapestről megyek le autóval a Balatonra, látom, hogy Székesfehérvár eleven, élő város, és Veszprém is az a maga módján. De a két város között az ember néha nem is a harmadik, hanem a negyedik világban érzi magát.

– *Magyarországon hiányzik az a kohézió, amely egységesítené az erőt, akaratot, tudást. Kellene közös cél, közös látásmód, összetartozás-érzés az azonos kultúrnemzethez tartozókban. Még ha olyan nagy is közöttük a különbség, mint például ön, a Belgiumban élő nemzetközi hírű közgazdász és mondjuk az ugyancsak magyarul beszélő, Erdélyből átjött, a Moszkva téren*

Családi körben Sopronban, 1972

bármilyen munkát elvállaló, feketemunkára kényszerülő fiatalok között.

– Ez így túl komplex probléma. Amit erre válaszolni tudok, az általánosság, de hiszek benne. Ma a civil kezdeményezések azok, amelyeknek jövőjük lehet. Az pedig, hogy e civil kezdeményezéseknek jó programot is adjunk, nagyon nehéz. Mert a kezdeményezésnek alulról kell indulnia. Nekem volt egy-két biztató tapasztalatom. Néhány évvel ezelőtt például kapcsolatba kerültem odahaza a Nagycsaládosok Egyesületével. Nos, ők segítik egymást ebben. Egy másik példa a bencés diákok szervezete. Megvan a kapcsolat közöttünk, a magamfajta „túlélők” és a mai fiatalok között. Ez is egy nagyon aktív kapcsolat.

– Hálózat. Segítik egymást. Régi hagyomány.

– Igen, de nem rossz hagyomány. Ez a szolidaritásnak egy alulról kifejlődő lehetősége. Ezt nagyon nehéz máshogyan – például felülről – megcsinálni. Ami ezen intézmények működését illeti, nem tudom, hogy megvan-e Magyarországon az a törvényi lehetőség, hogy adókból, segélyekből támogassák őket.

– A lehetőség megvan, de nem működik túl hatékonyan. Egyszerűen azért, mert kicsi az, ami elosztandó jövedelem belekerülhet ebbe a rendszerbe. Másrészt ezek a szervezetek, hálózatok még nem épültek ki.

– Amikor legutóbb Magyarországon jártam, a hétvégét Ábrahámhegyen töltöttem. Vasárnap elmentem a templomba. Meglepettem, hogy mennyien voltak. Már túl voltunk a nyaraló szezonon, már nem sokan voltak a Balatonnál. Ott, a kis templomban visszagondoltam arra, hogy mit láttam én itt huszonöt évvel ezelőtt. Az egy más világ volt. És most, 2005-ben nemcsak kisgyerekek és nagyszülők voltak ott, hanem feltűnt egy fiatal, családos generáció is. Aztán voltak szülők vagy rokonok nélküli tizenévesek, akik nem voltak arra kényszerítve, hogy templomba menjenek.

– Ez azért az állam, a politikai pártok s az általuk kiépített hálózat feladata volna. Az egyházak itt nem segíthetnek hatékonyan. S a vallásos érzelműek civil mozgalmai sem. Magánvéleményem, hogy Magyarországon a vallásos érzelműek aránya a lakosság 40 százalékát sem éri el. A volt szocialista országok közül kettőben különösen erősen hatott a vallásellenesség, az ateizmus: Csehországban és Magyarországon.

– Ez a folyamat már régebben, talán 1900 táján elkezdődött. Sokat beszélgettem erről az édesapámmal. Amikor ő egyetemista volt Selmecbányán,

Feleségével, 2002

1908–1910 körül, akkor a diákság nagy része már elvesztette keresztény hitét.

– *Ha már a személyes dolgoknál tartunk, megkérdezem: az unokái, gyermekei beszélnek magyarul?*

– Nem. Amikor Brüsszelben megszülettek a gyerekeim, akkor a nullához közelített annak a valószínűsége, hogy a magyarra szükségük lesz. Közvetlenül a forradalom után volt ez, és én nem akartam belőlük emigránsokat csinálni. Ahogy én sem akartam emigráns lenni. Nehéz döntés volt. A hatvanas évek közepé-

Az Európai Parlament elnökével, 1997

től két-három évente hazatértem meglátogatni a szüleimet és a családomat. Ekkor ismertem meg a hazámat, keresztben-hosszában bejártam autóval. A gyerekeim nagy része is jobban ismeri Magyarországot, mint a magyarok általában. De ebből a látogatásból áttérni a valódi magyar nyelvismeretre, az meddő és reménytelen vállalkozás. Kétezer szavas szókinccsel nem lehet érthetően beszélni, nem lehet életutat felépíteni, gazdagító tevékenységet folytatni.

– *Milyen nyelven ír? Franciául vagy angolul?*

– A francia a második anyanyelvem. Az angol majdnem, a szakmai írásaimnak a kilencven százaléka angol.

– *Magyar nyelvű irodalmat szokott olvasni?*

– Szoktam, régi dolgokat. Amit soha nem felejték el: még Sopronban adta a kezembe a magyar tanárom Szerb Antaltól *A magyar irodalom történetét*. Volt alkalmam elég jól megismerni Ilyés Gyulát és Pilinszky Jánost. Pilinszky itt volt nálunk majdnem egy hónapig a hatvanas évek végén.

– *S Ilyéssel hogy ismerkedett meg?*

Díszdoktorátus, Sciences Po, Párizs

– Ismerősök révén. Az ő munkáit én már diákkoromban olvastam. Ő is járt itt, a halála után tartottam a kapcsolatot a lányával. Igyekszem olvasni a mai írókat is, például Esterházyt, akinek a művei nem könnyű olvasmányok, de érdekesek. De akárhányszor Budapesten járok, mindig veszek egy Márait, és azt olvasom hazafelé a repülőn. Bánffy Miklós írásait is kedvelem. A családi könyvtár egy része fennmaradt, Ábrahámhegyen van. Két-három évvel ezelőtt ott jártam, és újraolvastam a *Megszámláltattált*, majd amikor hazajöttem, a postámban találtam a francia kiadását ennek a könyvnek, egy barátom küldte el. Gyönyörű a fordítás, szinte jobb, mint a magyar: *Vos jours sont comptés*.

(Átadja a könyvet, belelapozok, olvasom a fordító nevét: Jean-Luc Moreau. Kapom az új franciára fordított magyar munkát, az Bibó István klasszikus műve: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága.)

A belga királlyal, 1996

A sivatagban, Algéria, 1996

Azután nagyra becsülöm, magyarul olvastam Romsics Ignác Bethlen Istvánról írt monográfiáját.

– Szeretnénk néhány fényképet kérni a régi családi és a személyes fotók közül, s készítenénk képet most is.

– Szívesen.

– Közben megkérdezem: hogyan tartja karban magát, láthatóan kiváló a kondíciója?

– Sokat sportoltam, és a mai napig próbálok sokat mozogni. Nyáron minden reggel itt úszom, a tizenöt méteres medencében, a távot körülbelül tizenötször megteszem oda-vissza. Gyakran sétálok, teniszezem, de ami igazán sokat jelent az életemben, az a sivatag. Én „szaharai” vagyok, minden évben járom a sivatagot. Gyalog. Természetesen nem egyedül, hanem tíz-tizenöt fős szervezett gyalogtúracsoporttal. Ezek a túrák olyan tíz-, maximum tizenöt naposak. Már két éve nem voltam ott, mert közbejött a háború. A sivatag megváltoztatta az életemet. Amikor a legfontosabb állásomban voltam, akkor is mindenki tudta, hogy én február környékén tíz-tizenöt napra eltűnök, és olyankor nem tud senki elérni.

Lámfalussy professzor válogatott a fényképek között, majd kivezetett bennünket a kertbe. Ekkor láttuk igazi szépségében a régi házat és a kertet. Szóba került e táj történelme is, de a múltból újra és újra visszaérkeztünk a jelenbe. Hallgatom Lámfalussy Sándort, lehetetlen, hogy meg ne kérdezzem, jól érzékelem-e, hogy jócs-

kán van benne bizakodás is Magyarország jövőjét illetően.

– Igen, érzékelek egy lassú, de folyamatos javulást Magyarországon. A lassú, de érzékelhető változás az általános mentalitásra jellemző. A fiatalok részéről azonban gyors és radikális ez a változás. A mai egyetemisták már egy más világban élnek. Otthon vannak az informatikában, Európában, a jövőben. Okosak, másként műveltek, mint mi, s korszerűek. És ez – hogy hadd mondjam – biztató és reménykeltő.

Búcsúzáskor még néhány percet beszélgettünk a ház előtt, a Communale teret szemlélve. Az őszi táj Magyarországot is idézte. Arra gondoltam, itt van egy tudós, akinek az életútja Magyarországról indult, karriert csinált, hasznos, sikeres életpályát tudhat maga mögött, s otthon van itt, Vallon-Brabantban is és a Balatonfelvidéken is, a Dunántúlon is. E két világ természetesen összetartozik.

Van-e annyi képességünk nekünk, magyaroknak, odahaza a 93 030 négyzetkilométeren és szerte a határon túl is, hogy okosan használjuk fel mindazt a tapasztalatot, amik a világban és idehaza egyaránt otthonosak, s köztük Lámfalussy Sándor összegyűjtött?

Lasne, 2005

Fotó: László Krisztina